

שימושו רגע לשער באוק 1950, שלחם את מלחמת המשפחות השכולות.

דעות אור

היה מרכז המאבק באוגוסט 1953, בסך נסיון לגרש את אנשי הכפר מעל אדמתם.

אולי המאבק הדרתי תי ביותר של העיר הנה, מלווה בחחרת העתון, החל במאי 1955.

שנכנסנו למלחמה חדשה. ערכנו את כוחותינו הדלים כדי לעמוד בה.

★ ★ ★ היו הרבה חזיתות

חזית של מעשי-אלמות חזיות של השמצה טוטאלית. חזית של סגירת מקורות-האינפורמציה וחזית של משפטים. אולם יש חזית אחת שלא דובר בה מעולם, אף שתוצאות המאבק בה היו מכריעות. זוהי החזית הכלכלית. גפוליאון אמר שהצבא צועד על קיבתו. עתון צועד על כיסו. העולם הזה לא נוהל מעולם מתוך חשבון בלעדי של צבירת רחמים. אולם היה ברור לנו כי כל העלילות וההתפתחות של העולם הזה יגיעו לזק מהיר אם לא נוכל לכסות את החשבונות. היתה לא חזית שקטה מאד ופרוזאית מאד. אבל אותם שלחנו בה היו הגיבורים האמיתיים של המיבצע ששמו העולם הזה. לפני עשר שנים הצלחנו לגייס בסך הכל 7000 ל"י. 4000 ל"י מסכום זה הושקעו על-ידי שני אנשי-עסק פרטיים, אשר התרחקו כעבור זמן-מה, עת החריפו מאבקי העולם הזה.

3000 הל"י הנתורת באר מכיסם הפרטי של חברי-המערכת הראשונים. שליש מזה הרווחתי כשכר-הסופרים של בשדות פלשת. שליש שני בא — הוי אירוניה של הגורל! — ישר מקופת משרד הבטחון, שנתן לשלום כהן ולי כחיליים משוחררים, להזאות-שיקום. עוד לפני שצעדנו את הצעד הראשון שלמנו 5300 ל"י עבור רכישת השבועון מבעלי הקודמים. כך נשאר לנו הון חוזר בסך 1700 ל"י — סכום שהיה חרות ממחזור השבועון בחודש הראשון. כשסכום מגוחך זה בכיסנו יצאנו לקרוא תגר על העוצמה הכלכלית המקובצת של המשטר הקיים. עד היום אני יכול להבין איך לא פשטנו את הרגל בשנה הראשונה.

לפני כמה ימים ישבנו, כמה חברים, וניסונו לחשב שחור על גבי לבן בכמה כסף עלתה לנו מלחמתנו בכוחות המשטר. חישובנו מדי מחיר גליונות העתון שהממשלה היתה ממשיכה להזמין אצלנו מדי שבוע בשביל חיילי צה"ל, אלמלא בוטלה ההזמנה הקבועה שהיתה קיימת בשעה שהעתון עבר לידינו. חישובנו את מודעות הממשלה והטכסטים ההסדרתיים שלא נתנו לנו בתוקף החרם שהוכרז עלינו. חישובנו את מחיר האמצעי-העונשין הכלכליים שנגמטו נגדנו. הגענו לסכום המדהים של מיליון ו-52 אלף לירות במשך עשר השנים. זה היה המחיר הישיר של המאבק.

כגודל זה יש לחשב את הסכומים שהושקעו על-ידי יריבינו בנסיונות-הסרק שלהם לחסל אותנו. 400 אלף לירות הושקעו ריק בשבועון רימון. שהוקם על-ידי מנגנון-החושך כדי לסלקנו מן השוק. סכום דומה הושקע בשבועון הצבאי, שהיו סוגרים אותו מזמן לזמן ונחשבו מושגים למחחרת של העולם הזה. סכום של מאות אלפים הושקע בכיסוי הגרעונות וברכישת-ציוד מיותר לשבועון ההסתדרות, שגם הוא נחשב פעם כמתחרה לנו. אם נוסף לכך את הכספים שהושקעו בשבועונים מפלגתיים בישימול כמו מפא"י, את ההעקפה שניתנה להבימה כדי להציג נגדנו את המתזה זרזו אותנו לכבוש את הוצאות הבילוש והעיקוב של מנגנון-החושך נגדנו במשך עשר שנים, ועוד — יסתבר כי הוצאו עד כה בין מיליון למיליון וחצי ל"י מכספי הציבור כדי לשבור שבועון זה. ואיך ביטס בהדרגה את בנינו הכלכלי כך שכיום אי-אפשר לחלום על הקמת עתון מתחרה ללא השקעה כספית אדירה?

התשובה העיקרית אינה, כמובן, כלכלית. כאשר החל הציבור מבין את מהות המאבק שנעש מסביב לעתון, התלכד סביבו גרעין נאמן של הרבה אלפי גברים ונשים שלא היו רק "קוראים" במובן המקובל של המונח, אלא כמעט חברי-מערכת-בלתי-פעילים. הם היו מוכנים לשלם כל מחיר לקיום העתון — ואילו היתה צורך להכפיל מחירו, היו עומדים גם במבחן זה. במצב זה, אמנם אפשר היה לפגוע בעתון, אך אי-אפשר היה להרוס מבחינה כלכלית. בכל זאת עבר העתון בשעתו מאבקי-קיום קשים. במשך היש-ראלי אין מפעלים כלכליים בלתי-תלויים. מאחר שהממשלה חולשת על האשראי, על הייבוא ועל רמת-המחירים, תלוי כל מפעל במדי שרין בממשלה — וככל שהמפעל גדול יותר, כך הוא תלוי יותר. הממשלה מעניקה להחאות זולות למטרות "פיתוח", מספקת מחירי גלם זולים, משחררת מפעלים "מאושרים" ממסים מחנקים. יתכן כי העולם הזה הוא באמת המפעל הרציני היחיד בארץ, העומד מחוץ למשק ספילי זה. אי-תלות כלכלית זו היא בהכרח הצד השני של מטבע אי-התלות הפוליטית. אין זו בלי זו. היא מסבירה מדוע יכול העולם הזה לומר דברים אשר שום עתון אחר בארץ לא היה מעז להעלותם על דל שפתיו. זוהי זכות גדולה — אך המחיר ששולם עבורה היה יקר מאד.

★ ★ ★ כל זה חייב

עברנו בצורה שאינה רגילה כלל בארץ, ואף לא בעולם. הפרופסור פארקיסטון היה נהנה אילו ביקר במשרדנו — השוכן עדיין באותו מרתף בו שכנ לפני שמונה שנים, למרות גידולו והתרחבותו של העולם הזה. קודם כל — פארקיסטון לא היה מוצא אצלנו תיקים. פשוט אין. פרט לתיקית האינפורמציה (שמשמעים מובנים איננו מחזיקים אותה במערכת) והתיקיה המינימלית של הנהלת-הפנקסים, אין אצלנו ניירות, וגם אין פקידים ופקידות העוסקים בניירות. עזרה לנו בכך תופעה שהלכה ונשתנה אצלנו. תיקי הקורספונדציה שלנו פשוט נעלמו, בזה אחר זה. באחד הימים החלטנו שאין זה מתפקידנו לספק ניירות למנגנון-החושך. החלטנו שלא נחזיק העתקות של מכתבים, פרט למיטמכים המעטים החשובים באמת. כך חסנו תיקים, ניר, פקידים וסירחה למנגנוני הבילוש. לאחרונה אין צורך צעד נוסף בכיוון פארקיסטוני זה: אנו כותבים את התשובות למכתבים על גבי המכתבים עצמם, מחזירים אותם לבעליהם. הליגנטון המנות אמר: "על החיילים לחלום, לא לרשום!" לגבי עצמנו, תיקנו את הפסקו: "עלינו לכתוב עתון, לא מכתבים."

גם בשטח העתונאי עצמו מבוצעת עבודת העולם הזה על-ידי צוות קטן-יחסית, מרוכז ודרוך. עוד לפני פירסום מאמריו הראשון נים של פארקיסטון (שלא במקרה הופיעו בארץ לראשונה בתעודת הזה) למדנו כי קיים יחס הפוך בין מספר העובדים של עתון ובין טיב עבודתו. מעולם לא התרשמנו מאותם העתונים שניפחו את הצוות שלהם כבועות-סבון, התפארו בריבוי חברי-המערכת שלהם. אנו אהבנו להתפאר דווקא בתכונה הפוכה: שאין במערכת זו אף איש אחד מיותר. איש העולם הזה עובד בעתון, נושם אותו,

אוכל ושותה אותו, והוא חולם עליו בלילות — שבעה ימים בשבוע, 52 שבועות בשנה. ובשנים הראשונות עשה זאת במשכורת-רעב. אחת מתוצאות-הלהי של שיטה זו היא המחזור המוגבר של חברי-הצוות. אצלנו אין פנסיונרים. ולא כל אחד יכול לחיות לאורך ימים במתיחות מתמדת, מול דרישות עתונאיות קיצוניות. בעשר השנים האחרונות התבגר מייסדי המערכת בעשר שנים (אף לא יום אחד פחות), אבל הגיל הממוצע של חברי המערכת עלה אך במעט. עובדים עתה ביותר צעירים שקראו אותו בבית הספר העממי. הם התלכדו בהרים ובהן חתיקים, שנשאו כמה שנים בעול. אלה, חניכי העולם הזה, מהחיים כיום את השכבה היותר תוססת, כמעט בכל מערכות העתונים. עד היום אין כרטיס-כניסה טוב יותר לעבודה בכל עתון שהוא בארץ מאשר תעודה של העולם הזה. דבר אחד אני מעז לנחש: שום אדם שעבד אצלנו בשבועון זה אינו מאושר לגמרי בעתון אחר. אי-אפשר להשתתף במשך כמה חודשים או שנים בהתפתחה זו ששמה העולם הזה, לנשום את אחרת-החופש המופלאה של עתון בלתי-תלוי באמת, לחוש את המתח העילאי של מאבק בלתי-שטחיה נגד גדולי הארץ — ולהיות מאושר לגמרי באחירה הבורגנית השקטה של עתון רגיל, המשמיע את קול אדונו ועובד לפי השעון.

רק עובדת אחת עובדה אותנו כדי להגיע אל האושר. היתה זאת פקידה צעירה, שהיתה ממונה על מיון המכתבים שהגיעו לרותי. מכתב אחד כה מצא חן בעיניה שהפקיעה אותו לעצמה, מנעה את פירסומו, השיבה לאיש בעצמה. כעבור חודש התחננה עם איש זה. התופעה המופלאה ביותר בעשור זה של העתון הוא כי חברי המערכת באו והלכו — וביניהם אנשים בעלי כושר רב בשטחם — מבלי שהדבר השפיע על דמות העתון. כושר ראשי, אני יודע ומעריך את תרומתו של כל אחד מהם. אך אין כמעט דבר בעתון שאפשר לשייכו לאיש אחד, יהיה אשר יהיה.

אחת הסיבות לכך נעוצה בשיטת-העבודה של העולם הזה. אין היא מבוססת על עבודת-יחיד של כוכבים. היא דומה יותר לפעולת תזמורת או קבוצת-כורגל. כל כתבה, כל תמונה, כל קאריקטורה, כל שער, עובר שלבים רבים של דיון, של עשייה, של עריכה. מתי לזימם עליו דעות, מתי-יעצו, מעבירים מאיש לאיש. בסוף באמת קשה לקבוע חומת של מי טבוע על מה. החותם הוא תמיד הקולקטיבי. לכן אין זו התמקדות ואין זו פראזה כאשר, בהישאלנו מי כתב כתבה מסוימת, אנו רגילים לענות: "מערכת העולם הזה". הסיבה השנייה, והעיקרית, להמשכות הרוחנית של השבועון, אינה טכנית. ישנה אישיות של העולם הזה שאינה תלויה באישיות אף של אחד מאתנו. לעתים קרובות קשה לקבוע אם אנו עורכים את העולם הזה, או שהעולם הזה עורך אותנו. אולי זה נכון לגבי כל מוסד גדול, בעל אופי ברור ומגובש. צה"ל אינו תלוי באישיות של המטכ"ל או קצין זה או אחר. העולם הזה הוא בעל אישיות משלו, רוח משלו, אופי משלו — בלי כל קשר לאישיות, לרוחם ולאופיים של עורכיו ועובדיו.

★ ★ ★ לולא האמנותי

— שהעולם הזה עומד בהרבה מעל לכור לנו, המשרתים אותו, לא הייתי אומר את הדברים שאני מתכוון לאמרם עתה. כי אחתה היה טעם הדברים פגום. העתון ההמוני, הממלא יעוד בחברה דמו-קרטית, הוא תופעה מודרנית מאד. הוא פרי אופייה של התקופה החדשה — תקופת החינוך הכללי, הבחירות הכלליות והדפוס החדש. אולם התפקיד שהוא ממלא בחברה אינו חדש. יש לו תקדים. ותקדים זה עומד לנגד עינינו כיום כפי שעמד לפני עשר שנים: לא כדבר שהשגנו, אלא כאידאל שיש לשאוף אליו. אני מאמין כי עתון אמיתי חייב למלא בחברה של ימינו את אותו התפקיד בדיוק שמלאו הנביאים בימי קדם — כמטיפים בשער, כמבטאים את המצפון החברתי והלאומי, כמצלפים על צור הרודנים וכמגניבים על חסרי-החיים. לא פעם, בימים קשים של מאבק, כשעמדנו בודדים לחלוטין מול כוחות שעלו עלינו עד אין שיעור, שאלתי את עצמי: מדוע חייבים אנחנו לרוב עם כולנו? מדוע איננו יכולים להיות מקובלים על חברי? מדוע נגזר עלינו להיות כה בודדים במערכת, עד כי איננו יכולים לסמוך על עזרתו של איש גם בעמדנו על נפשנו ממש, כשאיננו זזים ללא אקדה עתון בכיס?

באותם הימים נזכרתי בפסוקים שלמדתי פעם בבית-הספר, לפני ימים רבים. פתחתי את התנ"ך ומצאתי אותם בספר ירמיהו: "אוי לי אמי כי ילדתני, איש ריב ואיש מדון לכל הארץ. לא נשיתי ולא נש בי — כולו מקללני!"

איש אינו שואף להיות איש ריב ואיש מדון. כל-כך הרבה יותר נעים להיות חביב על כולם. לקבל טיפוח-גב מידי ראש-הממשלה, להיות מוזמן לשיחה ברדיו, לנאום במועדון המסחרי והתעשייתי, להישלח על חשבון הממשלה או ארגון לסירור בגאונה או בבורמה. מי אינו רוצה להיות מקובל בחברה ה"הגונה", בין כל האנשים המכובדים, שזכו לכבודם מפני שהם משמיעים את הדברים המקובלים על הרוב? מי יחתר בלב קל על כל אלה?

עתונאי הגון אינו יכול להיות כזה — ובחודאי לא בישראל, בה אין עדיין מסורת של אי-תלות וביקורת דמוקרטית. עתונאי הגון לא יחתר על השמעת אמת מרה, רק מפני שאמת זו מכאיבה ומרגיזה ומעוררת התנגדות טבעית. הוא לא יתסס לפרסם פרשה של עזל וחמס — גם בידעו כי מעוללי העזל הם שליטי החברה ההגונה. כן, אנחנו אנשי ריב ומדון — ואיננו יכולים להיות אחרת. בלב כבוד, אבל בעיניים פקוחות, ויתרנו על חסדיה של "החברה ההגונה". החלטה זו הקנתה לנו חרות פנימית ולא אמנותית.

כמה פעמים הוטחה בפנינו ההאשמה כי אנו אנשי הרס, שביקור-תנו אינה "קונסטרוקטיבית", שאנו שוללים את הכל, שאנו מעיר-ערים את המוראל? גם לכך יכולנו למצוא תקדים עתיק בדברי הנביאים. ירמיהו, למשל, תיאר את השליחות שהוטלה עליו כך: "ראה, הפקדתיך היום הזה... לנתוש ולנתוך ולהאבד ולהרוס, לבנות ולנטוע."

ארבע מלים של הרס, ורק שתיים של בנין. ולא במקרה. כי השלילה היא החלק הקשה ביותר של מלאכת הבנין. לשבור את השקרים המוסכמים, לפנות את השטח משרידי בנין רקוב אים מקובל, למגר את כל בעלי-החזקה המעוניינים במשך המצב הקיים — זה קשה יותר ומסוכן יותר מאשר לבנות בשטח הריק. העוסק